

Prosinec 2019

Mladiství v procesu poruchové socializace

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

V rámci výzkumu byly provedeny tři rozdílné výzkumné akce, které se zaměřovaly na rozdílné aspekty zkoumané problematiky.

První z nich se zaměřila na expertní šetření k otázce příčin recidivního chování mladistvých. Výzkumná akce ukázala, že dotázaní experti se v zásadě shodují s poznatky světové kriminologie k tomuto tématu. Bylo zdůrazněno, že možnost zabránění recidivě mladistvého je prvořadě závislá na tom, do jaké míry se podaří změnit vnitřní postoj mladistvého k jeho dosavadnímu asociálnímu životu. Prostředkem k dosažení tohoto cíle je, mimo jiné, důsledná kontrola uložených soudních opatření a sledování snahy mladistvého nahradit způsobenou škodu. Mezi nejzávažnější faktory rozvoje kriminality označili experti život mladistvého mezi delikventní populací, ať již v podmínkách rodiny nebo vrstevnické skupiny, přítomnost delikventních vzorů v jeho nejbližším okolí. Značný důraz byl při odhalování příčin recidivy též položen na negativní vliv požívání alkoholových či nealkoholových drog a na neschopnost mladistvého zapojit se do pozitivních sociálních, ekonomických a také volnočasových vazeb. Důležitým protektivním faktorem se pak jeví pevná vazba mladistvého na nedelikventní autoritu, jakož i přátelské vazby se společensky akceptovatelnými vrstevníky. V názorech expertů se též prolíná myšlenka, že nebezpečí rozvoje kriminálního chování je o to větší, o co dříve se u dítěte začaly projevovat problémy, které nejednou pramenily z nevhodných výchovných stylů. Z tohoto pohledu je pak třeba položit důraz na včasnou prevenci ohrožených jedinců.

Druhá výzkumná akce se zaměřila na analýzu trestních spisů mladistvých ve vybraných okresech. Celkově bylo analyzováno 170 trestních spisů mladistvých pachatelů, následně pak byly do větší hloubky studovány spisy těch z nich, kteří se dopustili provinění opakovaně. Jedním ze zásadních poznatků této fáze výzkumu bylo zjištění, že v trestních spisech často chybí nebo jsou nedostatečné ty údaje, které by mohly posloužit v rámci lepší individualizace opatření vůči konkrétnímu mladistvému (a které předpokládá § 55 a § 56 ZSM). Toto zjištění vedlo výzkumníky

k názoru, že by bylo vhodné vypracovat jednotnou metodiku ke zpracování příslušných zpráv, aby z nich jednoznačně vyplývaly důležité okolnosti života mladistvého, aby byly standardně některé fenomény potvrzeny či vyvráceny, aby nechyběly žádné podstatné informace o osobních rodinných a dalších poměrech mladistvého. Nedostatek údajů o podmínkách života mladistvých delikventů tak umožnil výzkumníkům jen opatrné souhrnné závěry. Recidivní pachatelé byli podstatně častěji muži než ženy, žili častěji ve větších městech, typ bydliště býval horší než u běžné populace. Orientační rodiny byly často zasaženy různými asocialitami, výrazně se projevoval narušující vztah k alkoholu a drogám, rodiny vykazovaly ve větším stupni nedostatečnou konsolidaci (absence vychovatelů, disfunkční prvky výchovy). Zejména recidivující mladiství měli problémy na základním stupni vzdělání, tyto problémy byly jak rázu prospěchového (zejména malá snaha se vzdělávat), tak kázeňského (narušování vyučování, verbální agrese, záškoláctví). Tento přístup k vzdělávání na základním stupni škol se pak projevilo v potížích při přechodu na střední stupeň škol (často žádný pokus o toto studium, či rychlé selhání v novém školním prostředí). Mladiství se zejména v období odchodu ze základní školy pohybují v závadových partách (toxikomanické skupiny, skupiny zaměřené na trestnou činnost). Analýza spisů ukázala též, že předmětem prvního trestního řízení po 15. roce věku bylo nejčastěji provinění krádeže, a to častěji u pozdějších recidivistů než u nerecidivujících mladistvých.

Třetí výzkumnou akcí bylo provedení opakovaných anamnestických rozhovorů s odsouzenými mladistvými recidivisty v podmínkách věznic. Obecně lze konstatovat, že námi dotazovaní vězni postrádali ve svém životě významné protektivní faktory. Byl u nich zejména nápadný nedostatek (nejen školních) vědomostí, měli problémy komunikačního rázu zejména v procesu verbalizace svých myšlenek, byl zanedbán proces rozvoje intelektu. Zde je třeba podotknout, že snížený intelekt není obecně společným rysem mladistvých recidivistů. Věznění mladiství recidivisté pocházeli vysoce často z mnohonásobně disfunkčních rodin, nacházíme nízkou vzdělanostní úroveň vychovatelů, nízkou kvalifikovanost, asociální vzory v nejbližším okolí mladistvého (včetně kriminální infekce), častou migraci a změny rodinného zázemí atd. V anamnézách se masově projevilo brzké zneužívání psychotropních látek, počínaje alkoholem a konče tvrdými drogami. S potřebou získat prostředky na kupování drog je spojena celá řada problémů (krádeže, dealování), drogy též pozměňují situaci v blízkém okolí mladistvého. Jinak trestná činnost má své kořeny už v brzkém mládí a brzy není jen pouhým vybočením.

ÚDAJE O VÝZKUMU

Výzkum byl realizován v letech 2017-2019.

Výzkum byl prováděn ve třech fázích:

1) Expertní šetření – celkově bylo dotazováno 280 expertů z řad soudců, státních zástupců, pracovníků OSPOD a PMS k otázce příčin recidivního chování mladistvých. Byla použita dotazníková metoda, kombinace otázek a škálování. Dotazníky byly distribuovány e-mailem.

2) Analýza obsahu trestních spisů mladistvých z vybraných okresů. Celkově bylo analyzováno 170 trestních spisů mladistvých pachatelů. K analýze byl využit záznamový arch, podrobněji byly studovány spisy recidivujících mladistvých.

3) Anamnestické rozhovory a orientační psychologické vyšetření odsouzených mladistvých recidivistů v podmínkách věznic. Celkově se do vzorku zařadilo 26 mladistvých odsouzených recidivistů z věznic ve Všehrdech a Pardubicích. S vězněnými recidivisty bylo opakovaně hovořeno, rozhovor byl rázu polostandardizovaného rozhovoru s využitím speciálně vyvinuté metodiky Speciálního inventáře životních událostí (SIŽU).

TEORETICKÝ RÁMEC VÝZKUMU

Výzkumná šetření byla zarámována podrobnějšími informacemi o registrované kriminalitě mladistvých a vývoji trestní politiky vůči mladistvým pachatelům. Publikace též zahrnuje teoretické pojednání o příčinách a podmínkách recidivy mladistvých pachatelů a o vlivu formální sociální intervence na recidivu pachatelů z řad mládeže. Obecná část publikace si všímá i otázek prevence kriminality mládeže.

Celý výzkum je k dispozici [zde](#).